

Persconferentie

Maandag 3 december 2018 om 10.30 uur

S.004, Stadscampus Universiteit Antwerpen, Lange Sint-Annastraat 7, 2000 Antwerpen

Ter gelegenheid van de publicatie van:

ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING, JAARBOEK 2018

Redactie: Jill Coene, Peter Raeymaeckers, Bernard Hubeau, Tim Goedemé, Roy Remmen, An Van Haarlem

Universiteit Antwerpen – Universitaire Stichting voor Armoedebestrijding (USAB)

Campus Middelheim, Gebouw A - Lokaal 104

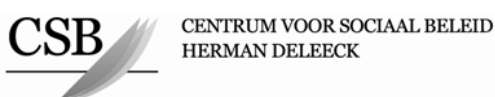
Middelheimlaan 1, 2020 Antwerpen

www.usab.be

Waarom dit Jaarboek?

Dit Jaarboek biedt een 'stand van zaken' van het armoedeonderzoek. We kunnen hiervoor rekenen op de steun van de Universiteit Antwerpen, het Netwerk tegen Armoede en Decenniumdoelen.

In de redactieraad zetelen niet alleen academici vanuit de Faculteit Sociale Wetenschappen, meer bepaald vanuit CRESC, het 'Centre for Research on Environmental and Social Change' (de opvolger van Centrum OASeS en de onderzoeksgroep Milieu en Samenleving) en vanuit het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, maar ook vanuit de Faculteit Rechten, via de onderzoeksgroep Overheid & Recht, en de Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen, vanuit het Centrum voor Huisartsgeneeskunde, vakgroep Eerstelijns- en Interdisciplinaire Zorg Antwerpen. Ook de centrale diensten van de universiteit zijn vertegenwoordigd, door een stafmedewerker vanuit het Departement Onderwijs. Op die manier wil USAB, de Universitaire Stichting tegen Armoede, bijdragen aan het maatschappelijke debat.

DECENNIUMDOELEN
Geef armoede geen kans

Opvallende bevindingen

Armoederisico stabiel, maar niet voor iedereen

In 2017 leefde **15,9% van de Belgische bevolking** in een gezin met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dat zijn ongeveer 1.798.000 Belgen. **In het Vlaams Gewest ging het om 9,8%** van de bevolking of circa 640.000 personen. Deze cijfers blijven al jaren min of meer stabiel.

Het 'relatieve armoederisico' meet het aandeel van de bevolking dat leeft in een gezin met een huishoudinkomen lager dan 60% van het nationaal mediaan beschikbaar equivalent huishoudinkomen. Het beschikbaar huishoudinkomen is het inkomen van alle gezinsleden, na aftrek van belastingen en sociale bijdragen, maar met inbegrip van sociale uitkeringen en andere financiële voordelen. Dit nationaal mediaan beschikbaar inkomen wordt omgerekend naar een 'equivalent' inkomen, via de gemodificeerde OESO-equivalentieschaal. Het mediaan equivalent beschikbaar huishoudinkomen in België bedroeg € 22.784 op jaarbasis in 2016 (SILC 2017). De armoederisicogrens voor een alleenstaande is 60% hiervan, of € 13.670 per jaar, afgerond € 1.139 per maand. De armoederisicogrens voor een gezin dat bestaat uit twee volwassenen en twee kinderen bedraagt € 2.392 per maand.

Uit verscheidene andere indicatoren blijkt dat de armoedesituatie verslechterde, in tegenstelling tot de globale stabiliteit van de SILC-enquête. Zo is er op tien jaar tijd (2007-2017) een toename van het gemiddeld maandelijks aantal ontvangers van een leefloon met 74% in België (van 80.485 tot 140.150) en met bijna 68% in Vlaanderen (van 21.867 tot 36.674). Naast conjuncturele factoren, wijst POD MI (Programmatorische federale overheidsdienst Maatschappelijke Integratie) onder meer op de groeiende onzekerheid van risicogroepen als laaggeschoolden, eenoudergezinnen en personen van vreemde herkomst; wijzigingen in de reglementering van de inschakelingsuitkeringen (bv. beperking in de tijd) en de overdracht van gesanctioneerde werkzoekenden van RVA naar de OCMW's. Ook de Belgische Federatie van Voedselbanken zag het aantal begunstigden toenemen met 10% t.o.v. 2016.

Een herverdelend beleid...

Uit een simulatie van André Decoster, Tim Goedemé, Tess Penne, Dieter Vandelannoote, Toon Vanheukelom & Gerlinde Verbist blijkt dat het systeem van belastingen en uitkeringen de voorbije 25 jaar herverdelend is geweest. Ten opzichte van het beleid in 1992 is het systeem van 2018 genereuzer voor gezinnen aan de onderkant dan voor gezinnen aan de bovenkant van de inkomensverdeling. Hoewel de meeste legislaturen tijdens de voorbije 25 jaar de lagere inkomens relatief meer gunstig gestemd waren, **vertoont de regering Michel een kleine trendbreuk**. Sommige maatregelen inzake belastingen en uitkeringen, zoals de verhoging van de forfaitaire beroepsaftrek, kwamen vooral de (hogere) middenklasse ten goede. Andere, zoals de versterking van de werkbonus, verhoogden de koopkracht van werkenden aan de onderkant van de inkomensverdeling. Andere maatregelen, bijvoorbeeld de verhoging van het BTW-tarief op elektriciteit van 6% naar 21% hadden daarentegen het grootste negatief effect op de onderkant van de inkomensverdeling.

Ook Coene en Raeymaeckers wijzen op enkele positieve maatregelen inzake armoedebeleid van de voorbije legislatuur, zoals een verdere inzet op automatische rechtentoekenning, experimenten rond Housing First en het geïntegreerd breed onthaal, verplichte toepassing van de sociale derdebetalersregeling voor patiënten met verhoogde tegemoetkoming, investeringen in bijkomende

sociale woningen en extra kinderopvangplaatsen. Ook werden opnieuw talrijke projecten, bijvoorbeeld rond kinderarmoede en voedselhulp, opgezet.

... toch zijn de inspanningen onvoldoende

Ondanks lichte verhogingen van sommige uitkeringen, zoals het leefloon, de IGO en het gewaarborgd minimumpensioen, blijven zo goed als alle minimumuitkeringen onder de armoederisicogrens en onder de referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie. Zo blijkt uit het onderzoek van Decoster et al. dat het leefloon en de inkomensgarantie-uitkering mensen onvoldoende in staat stellen om zich een menswaardige levensstandaard te veroorloven. De minimumuitkeringen zijn vooral ontoereikend voor huurders op de private markt. Nochtans beloofde de federale regering deze te zullen optrekken tot de armoederisicogrens, **een belofte die in deze legislatuur niet meer ingelost zal worden.**

Het beleid is op vele fronten selectiever en voorwaardelijker geworden. De werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen werden verstrengd onder de vorige regering en tijdens deze legislatuur werden bijkomende voorwaarden van kracht. Ook de voorwaarden voor het leefloon werden wat aangescherpt: het Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie (GPMI) werd van kracht voor alle nieuwe leefloongerechtigden (voordien alleen voor leefloners jonger dan 25 jaar). Hierdoor dreigt de relatie tussen maatschappelijk assistent en cliënt te verslechteren: hun rechten en plichten worden immers in een contract opgenomen en niet naleving van dat GPMI kan leiden tot sancties. Dit kan de non-take-up van het leefloon verder in de hand werken: rechthebbenden zullen sneller terugdeinzen een leefloon aan te vragen. Vooral in de sociale huisvesting werden heel wat voorwaarden van kracht (tijdelijke huurcontracten, sancties bij onderbezetting, een taalkennisvereiste).

De regeringen focussen op activering: de mantra is 'jobs jobs jobs', maar er lijkt vooral oog voor wie al werk heeft (bv. bijklussen, flexi-jobs). Maatregelen die tijdelijke werkervaring aanbieden (TWE, wijk-werken), kunnen een opstap zijn, maar de vraag is of er ook daarna een voldoende groot aanbod van kwalitatief goede en passende jobs is.

Onderbescherming

Onderbescherming is een belangrijk thema in dit jaarboek. Het verwijst naar de situatie waarbij sociale rechten niet worden gerealiseerd. Kwetsbare doelgroepen zoals mensen in armoede en mensen zonder wettig verblijf ervaren nog steeds zeer grote drempels om hun rechten te realiseren. We illustreren dit in drie hoofdstukken.

De moeilijke toegang tot gezondheidszorg voor mensen zonder wettig verblijf

Mensen zonder wettig verblijf die geen ziekteverzekering hebben, hebben toegang tot gezondheidszorg via de procedure Dringende Medische Hulp (DMH) na aanvraag bij het OCMW. Toch deed in 2013 **slechts 10% tot 20% van het geschatte aantal personen zonder wettig verblijf een beroep op gezondheidszorg via DMH.** Er zijn verschillende drempels die de toegang tot gezondheidszorg belemmeren, waaronder:

- Men kent zijn rechten niet of weet niet welke stappen te ondernemen,
- De procedure is complex: men ervaart hoge administratielast,
- Er is variabiliteit in de manier waarop OCMW's het sociaal onderzoek invullen, wat resulteert in grote verschillen tussen gemeenten in het percentage weigeringen,
- Er is verwarring rond de term Dringende Medische Hulp, die vaak restrictief wordt geïnterpreteerd. DMH mag niet beperkt worden tot de onmiddellijke en dringende zorg die van levensbelang is, maar heeft betrekking tot alle zorg nodig voor een leven in menselijke waardigheid,
- Er zijn lange wachttijden om DMH te verkrijgen,
- Patiënten hebben problemen om hun rechten te laten gelden bij een weigering van het OCMW om DMH toe te kennen.

'Dokters van de wereld' nam Antwerpse cijfers onder de loep. In 2016 telde Antwerpen bijna 1.600 DMH-begunstigden, voor een geschatte populatie van 8.000 à 14.000 mensen zonder wettig verblijf. Tussen 2012 en 2016 werden 39% tot 54% van de nieuwe DMH-aanvragen in Antwerpen geweigerd. Meestal was de reden het feit dat mensen niet voldoen aan de voorwaarden vooropgesteld op basis van het sociaal onderzoek.

Gegevens van Antwerpse huisartsen en ziekenhuizen suggereren dat **mensen zonder wettig verblijf vaker zonder dan met DMH beroep doen op gezondheidszorg, via ngo's, bereidwillige huisartsen en de spoeddiensten van ziekenhuizen.**

Behalve gevolgen voor de gezondheidstoestand en financiële situatie van mensen zonder wettig verblijf zijn er andere gevolgen, zoals:

- Zorgverstrekkers kiezen mogelijks voor minder dure of omvangrijke oplossingen en patiënten kunnen te dure zorg weigeren of vragen naar goedkopere alternatieven,
- De spoeddiensten kampen met onbetaalde facturen en ervaren meer druk op hun diensten. Verschillende Antwerpse spoeddiensten hebben daarom al een systeem van waarborg ingesteld voor patiënten zonder ziekteverzekering,
- Een ziekte pas behandelen als het dringend wordt, verhoogt de kostprijs voor het gezondheidszorgsysteem,
- Er is een risico voor de volksgezondheid (bijvoorbeeld door het te laat aanpakken van infectieziekten).

Verder onderzoek is nodig om de zorg voor deze groep verder in kaart te brengen, maar intussen kunnen OCMW's de DMH-procedure aanwenden om de toegang tot eerstelijnszorg voor deze groep te verbeteren.

Burgers slagen er vaak niet in om OCMW-steun te verkrijgen

Doctoraatsonderzoek van Margot Van Leuvenhaege heeft betrekking op alle rechterlijke uitspraken inzake OCMW-recht van de Antwerpse Arbeidsgerechten in kalenderjaar 2015. De studie toont aan dat veel mensen er niet in slagen om OCMW-steun te verkrijgen. Zo was slechts 14% van de onderzochte vonnissen in het voordeel van de burger en in 13% van de gevallen haalde de burger deels gelijk. Het merendeel van de onderzochte uitspraken in het nadeel van de burger was te wijten

aan een niet-bewezen behoeftigheid, werkbereidheid en/of een situatie van samenwonen. Zo werd bijvoorbeeld vastgesteld dat de aanvrager het sociaal onderzoek onmogelijk maakte, informatie achterhiel over zijn leefsituatie of onvoldoende bewijsstukken kon aanbrengen. In andere gevallen werd geoordeeld dat de betrokkene te weinig inspanningen leverde om werk te zoeken of dat hij het samenwonen niet of te laat had aangegeven. Een verklaring hiervoor vindt men niet zozeer in het wettelijk kader (dat uitgaat van een evenwichtige bewijslastverdeling), maar in de kenmerken en uitdagingen van het leven in armoede. Denk daarbij aan de ontoegankelijkheid van de arbeidsmarkt voor laaggeschoolden of het gebrek aan kennis en vaardigheden om stukken te verzamelen. Het samenspel van deze elementen maakt dat de bewijslast in hoofdte van de burger ernstig verzwaart en het moeilijker maakt om het recht op OCMW-dienstverlening te realiseren.

Het Geïntegreerd Breed Onthaal als hefboom tegen onderscherming

Het decreet lokaal sociaal beleid schrijft voor dat elk lokaal bestuur vanaf januari 2019 een geïntegreerd breed onthaal moet inrichten. Uit onderzoek van Didier Boost, Sara Elloukmani, Peter Raeymaeckers en Koen Hermans blijkt dat proactief handelen de belangrijkste hefboom tegen onderbescherming is. Op deze manier verschuift het initiatief en de verantwoordelijkheid immers van de rechthebbende burger naar de aanbiedende overheid of organisatie. Hulpverlening die te sterk gericht is op een vraaggerichte benadering is niet voldoende om onderbescherming aan te pakken. In een context waar kwetsbare burgers de stap naar de juiste hulp- of dienstverlening niet zetten (omwille van talrijke drempels), is deze verschuiving onontbeerlijk. De meest doorgedreven vorm van proactief werken bestaat uit een automatisering van rechten. Ondanks de onmiskenbare nood hieraan, blijft de tussenkomst van sociaal werkers nodig. Een proactieve toenadering is immers een perfecte kans om rechten te realiseren en een vertrouwensrelatie uit te bouwen met kwetsbare burgers.

'Jobs, jobs, jobs'? Barrières voor personen met migratieachtergrond

Vrouwen met migratieachtergrond zijn nog steeds ondervertegenwoordigd op de arbeidsmarkt. Sara Elloukmani en Loubna Ou-Salah brachten de drempels in kaart waarmee Marokkaanse vrouwen worden geconfronteerd in hun zoektocht naar werk. Voor eerstegeneratiemigrantenvrouwen speelt vooral:

- een gebrekkige kennis van de Nederlandse taal
- een minder hoog opleidingsniveau
- beperkte informatie met betrekking tot de arbeidsmarkt
- de moeilijke combinatie werk-gezin.

Tweedegeneratievrouwen ervaren vooral problemen in hun schoolloopbaan:

- een gebrek aan opvolging door de ouders door te weinig aan kennis
- (negatieve) adviezen vanuit het onderwijs
- een gebrek aan rolmodellen in hun omgeving waardoor ze minder vaak verder studeren
- ook discriminatie en de moeilijke aanvaarding van de hoofddoek spelen mee.

Kennis van de Nederlandse taal zou in sommige segmenten van de arbeidsmarkt **geen vereiste hoeven te zijn** om in te treden: werknemers kunnen de taal leren op de werkvloer. Ook de

combinatie van werken en het volgen van taalcursussen in de vorm van parallelle trajecten is een efficiënte manier om arbeidspotentieel niet onbenut te laten.

Ouders ervaren een gebrek aan middelen en kennis voor het opvolgen van het schooltraject. Zij moeten dan ook ondersteund worden. Ook leerkrachten moeten worden gesensibiliseerd om stigmatisering op de schoolbanken en ontmoediging van studenten tegen te gaan. In publieke en privé instanties moet de vraag naar neutraliteit herzien worden.

'Jobs, jobs, jobs'? Ook barrières voor ouders met een kind met een beperking

Het hebben van een kind met een beperking verlaagt de arbeidsmarktparticipatie van ouders, stellen Julie Vinck en Leen Sebrechts. **Alleenstaande ouders, ouders met een laag en gemiddeld opleidingsniveau en ouders met meerdere kinderen met een beperking ervaren een extra nadeel** in hun arbeidsmarktparticipatie, bovenop hun reeds lagere tewerkstellingsniveaus. Deze groepen hebben meer ondersteuning nodig om volledige tewerkstelling te realiseren.

De toegang tot formele zorgvoorzieningen, aangepast aan de zorgbehoeften van het kind, moet worden vergroot. Ook hebben ouders met een kind met een handicap baat bij meer flexibiliteit in hun loopbaan.

Wonen is problematisch voor private huurders

Het aandeel van inkomensarme huishoudens in de private huursector nam tussen 2005 en 2016 toe, becijferden Caroline Dewilde en Isabelle Pannecoucke, zij het sterker in België (+8,5 procentpunt) dan in Vlaanderen (+4,8 procentpunt). **Private huurders, en vooral inkomensarme private huurders, scoren het slechtst** inzake woonkwaliteit; problematische woonkost; 'overbewoning'; en 'levensstijldeprivatie' en voor veel van deze indicatoren verslechterde hun situatie tussen 2005 en 2016. Er blijkt een verband tussen inkomensarmoede en een 'index van levensstijldeprivatie'¹: hoe armer, hoe slechter de levensomstandigheden. In België is dat verband groter en significant sterker dan in bijvoorbeeld Nederland of het Verenigd Koninkrijk. Het nam bovendien toe doorheen de tijd. Bij eigenaars nam het verband tussen inkomensarmoede en levensstijldeprivatie significant af, bij sociale huurders bleef dit verband ongeveer even sterk over de tijd, maar bij private huurders is er een sterkere associatie tussen inkomensarmoede en levensstijldeprivatie over de tijd door de toename van hun woonkost.

Op de private huurmarkt blijft de contractuele vrijheid om de huurprijs te bepalen bij aanvang van het contract overeind. Dit is ver verwijderd van het principe van een gereguleerde huurmarkt die degelijke en betaalbare huisvesting voorziet voor verschillende inkomensgroepen. Zowel een uitbreiding van de sector van de **socialeverhuurkantoren** als een **veralgemeend huursubsidiestelsel** kunnen huurders ondersteunen.

¹ De index van levensstijldeprivatie bestaat uit de somscore (0=geen problemen; 1=problemen) van 15 items: betalingsproblemen inzake huur/hypotheek, nutsvoorzieningen, andere huurkopen of leningen; het huishouden kan zich de volgende zaken niet veroorloven: de woning voldoende warm te houden, jaarlijks één week vakantie weg van huis, vlees, kip of vis om de twee dagen, onverwachte financiële uitgaven, telefoon, kleurentelevisie, computer, wasmachine, auto; (zeer) moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen; de totale woonkost vormt een zware financiële last; de terugbetaling van andere leningen vormt een zware financiële last.

Vervoersarmoede leidt tot sociale uitsluiting

Thomas Vanoutrive becijferde dat lagere inkomens minder uitgeven aan vervoer en een lager autobezit kennen. Wanneer ze wel beschikken over een wagen, is dat veelal een ouder, vervuilender model en proberen ze te besparen op brandstof. Leden van lagere-inkomensgroepen maken minder verplaatsingen, hun verplaatsingen zijn ook korter en ze leggen minder kilometers af op een dag dan andere groepen. Bovendien verplaatsen ze zich meer met tragere en minder flexibele vervoersmiddelen (bv. de bus). Dit resulteert in minder mobiliteit, maar **wie minder mobiel is, kan minder jobs, winkels, familie en andere bestemmingen bereiken**. Zo is het aantal jobmogelijkheden in het Vlaamse Gewest 72% lager voor mensen zonder rijbewijs.

Vervoersarmoede beperkt zich niet tot landelijke gebieden. Hoewel er in stedelijke gebieden meer werkplekken, winkels en allerlei diensten zijn, liggen werkplekken waar veel kansengroepen werken vaak op moeilijk bereikbare bedrijventerreinen. Door de stijgende aantrekkingskracht van de stad dreigt sociale verdringing van kansengroepen. Zij ontvluchten de stijgende prijzen in het centrum door te verhuizen naar meer autogerichte buitenwijken, met gedwongen autobezit tot gevolg.

Het mobiliteitsbeleid baseert zich in belangrijke mate op verkeerstellingen, waardoor het reisgedrag van mobielere mensen meer doorweegt in de besluitvorming. Betalend parkeren, lageemissiezones en rekeningrijden betekenen een extra rem op de mobiliteit van kansengroepen. **Duurzaam mobiliteitsbeleid mag niet blind zijn voor ongelijkheden** en moet voor iedereen mogelijkheden scheppen om zich duurzaam te verplaatsen.

Enkele kerncijfers

- Het aantal klanten bij de voedselbanken nam toe van 108.123 eind 2007 tot 157.151 eind 2017 (een stijging met meer dan 49.000 personen).
- Het leefloon voor een alleenstaande bedraagt € 910,52 per maand, de kloof met de armoederisicogrens bedraagt nog steeds € 228.
- 10,8% van de Belgische bevolking leeft in 2017 in langdurige armoede: zowel in 2016 als in minstens twee van de drie voorgaande jaren had deze groep een inkomen onder de armoedegrens. In 2008 was dat 9,0%.
- 13,5% van de Belgen leefde in 2017 in een gezin met een zeer lage werkintensiteit, in Vlaanderen was dat 8,5%. Enkel Ierland (18,2% in 2016) en Griekenland (15,6%) presteerden slechter dan ons land.
- Voor inkomensarme respondenten in de private huursector steeg het percentage dat meer dan 40% van het netto beschikbaar gezinsinkomen uitgaf aan de totale woonkost (inclusief elektriciteit, gas, water en verwarming, maar na aftrek van woontoelagen) tussen 2005 en 2016 van 47,1% tot 66,9%.
- 1.298 toegangspunten elektriciteit (1.184 in 2016) en 1.508 toegangspunten gas (1.567 in 2016) werden in de loop van 2017 afgesloten, na advies van een lokale adviescommissie. In 2017 waren er na LAC-advies (Lokale Adviescommissie) ook 1.593 (-25,5% t.o.v. 2016, toen 2.139) waterafsluitingen omwille van wanbetaling.
- Eind 2017 stonden in België 93.565 lopende procedures van collectieve schuldenregeling geregistreerd, 2,1% minder dan het jaar voordien.
- Van de 77.365 schoolverlaters in 2016 in Vlaanderen was 10,5% (of 8.086 jongeren) een jaar later (nog steeds) werkzoekend.

Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting, 2018

Jill Coene, Peter Raeymaeckers, Bernard Hubeau, Tim Goedemé, Roy Remmen, An Van Haarlem (red.)

Deze 27ste editie van het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting legt de inhoudelijke vinger op de wonde. Veel inspanningen ten spijt, slagen we er maar niet in de armoede structureel terug te dringen.

We zoomen eerst in op recente beleidsontwikkelingen, niet alleen op Vlaams en federaal niveau, maar ook binnen de Europese Unie. Daarna bekijken we enkele 'klassieke' domeinen van sociale uitsluiting, zoals de (minimum)inkomens en ongelijkheid, ons onderwijssysteem, de ongelijke arbeidsmarktpositie van vrouwen met een migratieachtergrond en de crisis op de woonmarkt. Naast deze klassieke thema's heeft deze editie ook aandacht voor nieuwe onderwerpen. We kijken naar de nadelige positie van gezinnen met kinderen met een handicap, vervoersarmoede, de ongelijke bewijslast tussen cliënten en OCMW's en de ontoegankelijke dringende medische hulpverlening aan personen zonder wettig verblijf. Ten slotte krijgen ook positieve ontwikkelingen onze aandacht: de kansen van het 'geïntegreerd breed onthaal' en een kinderrechtenbenadering van armoede. Twee organisaties uit het werkveld presenteren hun eigen kijk op de problematiek.

Na twee jaar afwezigheid presenteren we in deze editie een overzicht van belangrijke cijfers op vlak van armoede en sociale uitsluiting.

MEER WETEN?

Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting is een product van USAB in samenwerking met CRESC, Centre for Research on Environmental and Social Change (voormalig Centrum OASes en Milieu en Samenleving), de onderzoeksgroep Overheid en Recht, het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, de vakgroep Eerstelijns- en Interdisciplinaire Zorg Antwerpen, Decenniumdoelen en het Netwerk tegen armoede.

Op **dinsdag 4 december 2018** in de voormiddag organiseren we op de Universiteit Antwerpen (Aula Rector Dhanis, K.001, Grote Kauwenberg 14, 2000 Antwerpen) een **colloquium** om het boek voor te stellen aan een ruim publiek (zie www.usab.be).

Prof. dr. Peter.Raeymaeckers@uantwerpen.be, 03 265 53 39
Jill.Coene@uantwerpen.be, 03 265 59 99